

Maciej Trąbski

Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie

SEJMIK W CZĘSTOCHOWIE ODBYTY 14 I 15 LUTEGO 1792 ROKU

Uchwalenia Konstytucji 3 maja, czyli Ustawy Rządowej przygotowanej przez posłów Sejmu Czteroletniego (1788–1792), był przełomowym momentem w dziejach Rzeczypospolitej Obojga Narodów. Po 100 latach anarchii politycznej i coraz większego zapóźnienia kulturowego i gospodarczego, w stosunku do Europy Zachodniej, polskim działaczom politycznym udało się własnymi siłami osiągnąć niebywały jak na tamte lata sukces. Zdołali oni porozumieć się pomiędzy podziałami i wykorzystując chwilowe osłabienie grupy malkontentów doprowadzić do uchwalenia Ustawy Rządowej regulującej ustrój prawny Rzeczypospolitej Obojga Narodów

Celem twórców Konstytucji 3 maja była likwidacja wad ówczesnego polskiego systemu politycznego – przede wszystkim zasady liberum veto i wolnej elekcji. Konstytucja wprowadziła też polityczne zrównanie szlachty i mieszczaństwa, wzięła pod opiekę państwa chłopów, na nowo zorganizowała struktury władzy wykonawczej (Straży Praw), zachowując jednocześnie silną pozycję w państwie władzy ustawodawczej (Sejmu). W sposób nowoczesny określiła też rolę i zadania sił zbrojnych.

Niestety Konstytucja nie przez wszystkich była akceptowana. Największy sprzeciw wielu posłów, nie tylko zresztą opozycyjnych, budziło wprowadzenie sukcesji tronu. Do tego należy pamiętać, że Ustawa Rządowa została wprowadzona na drodze zamachu stanu, wbrew protestom opozycji i przy pogwałceniu ustalonego pięć miesięcy wcześniej porządku obrad sejmowych. Dlatego dążąc do jej legitymizacji posłowie obozu patriotycznego postanowili oddać Konstytucję pod osąd sejmików. Tym samym to „prowincja” miała zaakceptować zmiany uchwalone w stolicy.

Termin odbycia sejmików deputackich i gospodarczych został wyznaczony na 14 lutego 1792 r. Poza politycznym podtekstem, z czego zdawali sobie również sprawę przeciwnicy Konstytucji, oficjalnym powodem ich zwołania, była potrzeba wybrania urzędników administracji powiatowej. Na miejsce zebrania się szlachty powiatów: lełowskiego i ksiąskiego (województwa krakowskiego) wyznaczona została Częstochowa (Stara Częstochowa). Dodać należy, iż w ustawie sejmowej z 24 października 1791 r. pierwotnie zapisano, że sejmik dla powiatu ksiąskiego odbędzie się w Żarnowcu.

Rozpoczynając „akcję propagandową” posłowie w styczniu 1792 r. rozjechali się po kraju w charakterze emisariuszy promujących dokonania Sejmu. Mieli oni pozyskać szlachtę dla Ustawy Rządowej. Zadanie mieli częściowo ułatwione, gdyż w tym samym kierunku pracowały Komisje Cywilno-Wojskowe. Na terenie powiatu lełowskiego Komisja miała swoją siedzibę w Szczekocinach – Józef Kosiński jako jej delegat był już w 1791 r. wysłany do Warszawy „celem uszanowania Konstytucji, podziękowania Najjaśniejszemu Królowi, [i] Stanom Zgromadzonym”.

Sejmik w Częstochowie odbył się w dniach 14 i 15 lutego, a miejscem obrad był kościół farny, czyli kościół p.w. Świętego Zygmunta. W celu pozyskania szlachty dla Ustawy Rządowej na teren powiatów: lełowskiego i ksiąskiego przybył poseł krakowski Stanisław Sołtyk. Jak stwierdził prof. Dariusz Złotkowski – „miał on tu zadanie raczej łatwe do zrealizowania”. Wynikało to z małych wpływów jakie malkontenci mieli na terenie całego województwa krakowskiego.

Sejmik w Częstochowie rozpoczął się o godz. 9 rano. Na początku Stanisław Jeziorkowski i Andrzej Rottermundt odczytali ustawę o sejmikach z 24 marca 1791 r., która m.in. wykluczała z obrad szlachtę nieposesjonatów. Następnie wybrano marszałka sejmiku, którym został Feliks Wielogłowski, oraz pięciu komisarzy granicznych: Adama Męcińskiego, Józefa Mieroszewskiego, Józefa Kosińskiego, Teodora Jordana i Gabriela Taszyckiego. W następnej kolejności wybrano czterech sędziów granicznych (zamiast pięciu): Piotra Wierzbowskiego, Stanisława Finka, Juliana Łepickiego (vel Lempickiego) i Marcina Załassowskiego; dziesięciu sędziów ziemiańskich: Antoniego Sikorskiego – burgrabiego krakowskiego, Jacka Misiowskiego, Dominika Błeszyńskiego, Wincentego Chwaliboga, Andrzeja Rottermundta, Stanisława Jeziorkowskiego, Jana Witkowskiego, Amona Karońskiego, Pawła Bystrzanowskiego i Augustyna Korytowskiego; dwóch lustratorów starostw: Antoniego Błeszyńskiego i Jerzego Dobrzańskiego i pisarza aktowego Bonawenturę Trepkę.

Jak ustalił prof. D. Złotkowski przebieg obrad był spokojny. Marszałek sejmiku prowadził obrady sprawnie, nie pozwalając naruszać regulaminu i obchodzić jego postanowień. Nie dopuścił m.in. do wyboru na sędziego granicznego Ignacego Zwierkowskiego, jako nieposesjonata. Nie chciał też odczytać dwóch kandydatur nieposesjonatów na urząd pisarza aktowego, wskazując jedynie Trepkę. Jednakże Jeziorkowski i Rottermundt wstawili się za Radwańskim, oświadczając, iż ma on wieloletnie doświadczenie, a Trepce nie tylko było go brak, ale też nie był posesjonatem, gdyż majątkiem dysponował jego ojciec. Ostatecznie o rozstrzygnięcie sporu poproszono Sołtyka. Poseł

opowiedział się za Trepką, prawdopodobnie uznając za wystarczający fakt, iż po śmierci ojca miał on objąć majątek.

W drugim dniu obrad sejmiku „częstochowskiego” jako pierwszy głos zabrał Józef Kosiński. Zdał relację, iż jako delegat Komisji Cywilno-Wojskowej był wysłany do Warszawy, w celu zademonstrowania poparcia członków Komisji dla Konstytucję 3 maja. Na koniec sprawozdania zadał zgromadzonym pytanie: „Czynię sprawę przed Wami Przechacni Obywatele, czy Konstytucja 3 Maja jest dogodna Waszej myśli i Delegacja zgadza się z Waszą wolą?”. Wówczas wszyscy zebrania trzykrotnie zakrzyknęli – zgoda! Tym samym sejmik powiatów lełowskiego i ksiąskiego zaaprobował Ustawę Rządową.

Następnie występowali: Ludwik Kalinowski, Stanisław Sołtyk i Stanisław Jeziorkowski, pochwalając zmiany wprowadzane przez Konstytucję i apelując, aby szlachta wystosowała uroczyste *Laudum* do króla i stanów sejmujących. Jeziorkowski zakończył swoją mowę słowami: „Hasłem kochających Ojczyznę obywatelów, utrzymanie Konstytucji życiem i majątkiem niech będzie”.

W dalszej części sejmiku dyskusja dotyczyła projektów sejmowych sprzedaży starostw i związanej z tym sytuacji ekonomicznej klasztoru jasnogórskiego (chodziło o starostwa brzeźnickie i kłobuckie znajdujące się w rękach oo. Paulinów).

Na drugi dzień po zakończeniu obrad sejmikowych, tj. 16 lutego większość szlachty udała się na Jasną Górę „dziękując Bogu i Matce Jego za szczęśliwe odbycie i zgodne pierwszy raz w tym mieście sejmiku”. Po nabożeństwie zostali zaproszeni przez oo. Paulinów, na obiad, podczas którego garnizon jasnogórski oddawał salwy honorowe, a zgromadzeni pili zdrowie „Najjaśniejszego Pana, Sejmujących Stanów, JW Marszałków, Konstytucji 3 Maja, oraz zgodnie sejmikujących”.

Wybór Częstochowy na miejsce obrad sejmiku było dużym wyróżnieniem dla miasta. Świadczył o jego rozwoju ekonomicznym, a co za tym idzie wzroście znaczenia na terenie powiatu. Należy podkreślić, że stolicą powiatu nadal był Lełów. Co więcej sejmik „częstochowski” obejmował nie jeden, a dwa powiaty: lełowski i ksiąski, tym samym prestiż Częstochowy w regionie wzrastał w dwójnasób. Można zaryzykować stwierdzenie, że w następnych latach polityczna rola podjasnogórskiego grodu najprawdopodobniej zostałaby potwierdzona.

Niestety akceptacja Ustawy Rządowej przez sejmiki nie zapewniła jej trwałości. Twórców Konstytucji i jej entuzjastów zgubił triumfalizm i brak elastyczności politycznej. Reformatorzy nie podjęli też inicjatywy króla zmierzającej do pojednania z przywódcami stronnictwa starszlacheckiego. Z kolei obóz starszlachecki, skupiony wokół Ksawerego

Branickiego, Szczęsnego Potockiego i Seweryna Rzewuskiego, nie godząc się na utratę dotychczasowych wpływów politycznych, a powołując się na niezgodny z prawem tryb uchwalenia Konstytucji, odwołali się do pomocy dotychczasowej gwarantki swobód – cesarzowej Katarzyny II. Władczyni Rosji, powołując się z kolei na konieczność obrony pogwałconych przez Sejm zasad „szlacheckiej złotej wolności” oraz wrogie względem Rosji działania Sejmu, 18 maja 1792 r. wypowiedziała Rzeczypospolitej wojnę. Doprowadziło to nie tylko do obalenia Ustawy Rządowej, ale też do II rozbioru, który pozbawił Rzeczypospolitą kluczowych dla jej egzystencji terenów. Prusy zagarnęły: Wielkopolskę z Gdańskiem i Toruniem, zachodnie Mazowsze oraz północno-zachodnie powiaty województwa krakowskiego, natomiast Rosja: Prawobrzeżną Ukrainę oraz wschodnie województwa Wielkiego Księstwa Litewskiego.

W wyniku II rozbioru Częstochowa w 1793 r. znalazła się pod zaborem pruskim, w prowincji Prusy Południowe. Początkowo wchodziła w skład departamentu łęczyckiego, następnie piotrkowskiego, a ostatecznie kaliskiego. W 1798 r. została stolicą jednego z 11 obwodów, co potwierdzało jej znaczenie ekonomiczne w regionie. Co więcej, po sekularyzacji Nowej Częstochowy i rozszerzeniu jej praw miejskich przez władze pruskie, można obserwować stopniowe dążenia do połączenia obu organizmów miejskich. Po utworzeniu Księstwa Warszawskiego, Częstochowa nadal wchodziła w skład departamentu kaliskiego, a w czasach Królestwa Polskiego w skład województwa kaliskiego. W latach 1807–1830 była stolicą powiatu, a tym samym miejscem obrad sejmików, na których wybierano posłów na sejm. Rozwój ekonomiczny (w 1826 r. nastąpiło połączenie Starej i Nowej Częstochowy) i polityczny miasta został zahamowany dopiero w wyniku klęski powstania listopadowego.

Bibliografia:

- Dyariusz Seymików w Mieście Częstochowie dla Powiatów Xiążkiego i Lelowskiego wyznaczonych. Dnia 14 lutego 1792 roku odprawionych, oprac. D. Złotkowski, [w:] Teksty źródłowe do dziejów regionu częstochowskiego, red. A.J. Zakrzewski, z. 1, Częstochowa 1994.
- W. Kalinka, Sejm Czteroletni, t. 2, Warszawa 1991.
- A. Lityński, Sejmiki ziemskie 1764–1793. Dzieje reformy, Katowice 1988.
- W. Smoleński, Ostatni rok Sejmu Wielkiego, Kraków 1897.
- B. Szyndler, Czy Sejm Czteroletni uchwalił Konstytucję 3 maja? (Na tropie mitów narodowych), Warszawa 2010.

- D. Złotkowski, Problematyka sejmiku odbytego w Starej Częstochowie w dniu 14–15 lutego 1792 roku, „Prace naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Częstochowie. Zeszyty Historyczne” 1995, z. 2.
- D. Złotkowski, Rozwój urbanistyczny i przynależność administracyjna Częstochowy od schyłku XVIII wieku do końca I wojny światowej, [w:] Region częstochowski, red. K. Głębocki, Częstochowa 2006.